

Weerlegging van de stelling dat circa 4.000-13.000 schapen ten prooi vallen aan honden en vossen

Naar aanleiding van de factfinding studie *“De wolf terug in Nederland”*, en de naar aanleiding van die studie in de media verschenen opmerkingen over het aantal door honden gedode schapen ten opzichte van het aantal door wolven gedode schapen, is gezocht naar de achtergrond van de data. Dit mede om te kijken in hoeverre de in het totale rapport gebruikte data gebaseerd zijn op de juiste (statistisch houdbare) brongegevens. De conclusie die Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft getrokken is dat klakkeloos onjuiste en statistisch niet houdbare citaten uit literatuur zijn overgenomen zonder dat gekeken is of die citaten wel juist zijn. Op basis hiervan constateert het Park dat getwijfeld kan worden aan de vraag of de uiteindelijke conclusies in het rapport *“De wolf terug in Nederland”* wel gebaseerd zijn op de juiste onderliggende data. De onderbouwing voor die stelling is hieronder weergegeven.

1.) Begin oktober 2021 verscheen het rapport *“De wolf terug in Nederland. Een factfinding study, Wageningen Environmental Research, sept. 2021”*. Het rapport is geschreven door HAH Jansman en een tiental medeauteurs (Jansman e.a., 2021). Het betreft een breed en uitgebreid beschrijvend onderzoek naar wolven in Europa en in Nederland in opdracht van het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), de twaalf provincies (IPO) en Bij12. De studie is mede bedoeld om een bijdrage te leveren aan het vergroten van de bekendheid bij mensen met wolven omdat *“reacties en standpunten niet altijd zijn gebaseerd op kennis of ervaring”* (Jansman e.a. 2021, p. 19). Het onderzoek moet de wetenschappelijke inzichten verschaffen voor de herziening van het Interprovinciaal Wolvenplan uit 2019 (IPW, 2019) medio 2022.

2.) Het Wagenings rapport kreeg veel media-aandacht. Eerste auteur en ecooloog Jansman trad daarbij op als woordvoerder. Steevast benadrukte Jansman het aspect *“Wolf en beleving”*. Veel mensen hebben immers angst voor wolven of beschouwen ze als gevaarlijke dieren. Volgens Jansman wordt het gevaar van wolven overschat. Hij stelt dat wolven van oudsher behept zijn met een slecht imago. Angst, stelt Jansman in interviews, is een menselijk concept en ter relativering citeert hij het onderzoeksrapport waarin staat dat er jaarlijks *“circa 4000-13000 schapen door honden of vossen”* worden gebeten. *“Een veelvoud van wat wolven doen”* (p.40). Volgens het rapport werden in 2020 slechts 295 schapen gedood door wolven. Deze verschillen spreken voor zich.

3.) Het gegeven dat honden en vossen veel meer schapen verwonden dan wolven, is veelvuldig in het nieuws geweest. Journalisten hebben deze ‘bevinding’ kritiekloos als feit overgenomen. De wetenschap zegt het immers. De Gelderlander schrijft op 7 okt. 2021 bijvoorbeeld: *“de meeste schade aan vee wordt niet door wolven, maar door honden en vossen*

veroorzaakt". Andere journalisten nemen het wat minder nauw met de nuance en berichten kortweg dat alleen honden daarvoor verantwoordelijk zijn en dat ze de schapen uitsluitend doden; niet verwonden. Het NRC beweert zonder onderbouwing: "*Honden doden in Nederland jaarlijks tussen de 5.000 en 12.000 schapen; wolven enkele honderden*" (NRC, 6 oktober 2021 "*De wolf is echt terug in Nederland, 'risico voor mensen is verwaarloosbaar klein'*").

4.) De stelling dat honden en vossen feitelijk veel gevaarlijker zijn dan wolven, wekt bij menigeen verbazing. De spin in de media is echter doeltreffend. De boodschap dat honden veel gevaarlijker zijn dan wolven, heeft een olievlekachtige uitwerking. Verwijzend naar het Wageningen onderzoek -niet naar berichtgeving in de media-, bezweert bijvoorbeeld *historicus* Dik van der Meulen voor de VPRO-radio (OVT, 12 oktober 2020), dat we ons geen zorgen hoeven te maken over de wolf: "*Niet de wolf, maar de hond is het probleem*", om vervolgens te concluderen dat de "*De hond verantwoordelijk is voor vele duizenden dode schapen in Nederland*". RTL-nieuws verkondigt op TV dat schapen op de hei worden bewaakt door honden. Honden zijn immers zo gevaarlijk dat zelfs wolven er angst voor hebben.

5.) Het TV-programma Propaganda (7 okt, 2021 met Teun van der Keuken), dat volgens hun website "*nooit vooringenomen is*" bij het ontmaskeren van "*mis- en desinformatie*", stelt: "*De wolf is sinds een paar jaar terug in Nederland en laat een spoor van vernieling en dode schapen achter. Dat is in ieder geval wat media over het dier schrijven*". Of media dat daadwerkelijk doen, wordt niet onderzocht. De programmamakers vermoeden daarentegen dat andere dieren -honden met name- veel gevaarlijker zijn dan wolven. Gewapend met camera gaan ze op onderzoek en treffen ze Jansman in een Wageningen lab. Die stelt inderdaad dat jaarlijks "*vier- tot twaalfduizend schapen ten prooi vallen aan honden en vossen*". Ter bevestiging uit de praktijk komt welgeteld één enkele schapenhouder voor de camera waar een hond de schapen heeft aangevallen terwijl de politie dacht dat het een wolf moest zijn geweest. De programmamakers trekken op basis van dit eigen onderzoek de conclusie dat de hond de grote "*schapenmoordenaar*" is; niet de wolf die wel vaak de schuld "*in de pootjes geschoven krijgt*". Om die conclusie kracht bij te zetten, is een hondenexpert bereid gevonden om te beweren dat meer dan 100.000 mensen per jaar door een hond worden gegrepen. "*We moeten wel bij de feiten blijven*", waarschuwt de presentator. Anders zou een organisatie als "No Wolves" de angst onder de bevolking voor wolven verder kunnen aanwakkeren. En dat is helemaal niet nodig. Honden zijn gevaarlijker.

Herkomst getalsmatige onderbouwing

6.) Jansman wekt in de media de indruk dat zijn onderzoeksteam zelf empirisch heeft vastgesteld dat honden en vossen jaarlijks vier- tot dertienduizend schapen verwonden of doden. Wat blijkt, is dat het lijvige Wageningen rapport er uiterst summier melding van maakt in één enkele alinea en daarbij verwijst naar een andere bron, te weten het Interprovinciaal Wolvenplan (IPW) uit 2019. Dit plan is gemaakt door de interprovinciale werkgroep "Lupus" in opdracht van BIJ12, een interprovinciaal werkverband van beleidsambtenaren.

7.) Het IPW 2019 heeft tot doel om richting te geven aan de gezamenlijke beleidsuitvoering van provinciale taken rondom de wolf. Wat de communicatie betreft gaat het IPW uit van een aantal "*Leidende communicatieprincipes*" (zie IPW, 2019, p. 8). Inhoudelijk, zo staat te lezen (3.1.2, p.9), zou in de communicatie moeten worden benadrukt dat een aanval van wolven op schapen voor de betrokkenen vaak een emotioneel ingrijpende gebeurtenis is. Voor deze emoties is begrip. Het IPW stelt: "*Zonder hiermee getroffen dierhouders te kort te willen doen plaatsen we gevallen wel in het perspectief dat er (zonder wolf) jaarlijks al 4.000 tot 13.000 schapen worden gedood of verwond door honden en vossen*". Kennelijk moet dit relativerende perspectief van honden versus wolven in de communicatie van onder meer provincies worden benadrukt. "*Gaat het om het voorkomen van schade aan schapen*", zo vervolgt p.19, "*dan gaat het dus in principe om het nemen van aanvullende maatregelen om ook schade door wolven te voorkomen*".

8.) Bij het opstellen van het IPW 2019 heeft de interprovinciale werkgroep Lupus evenmin zelf empirisch onderzoek uitgevoerd. Wat blijkt is dat de werkgroep is afgegaan op een tweetal zogeheten nulmetingen, één uit 2012 in Limburg¹ en één uit 2015 in Drenthe². Met de uitkomsten uit die onderzoeken is de werkgroep vervolgens zelf gaan rekenen.

9.) De werkgroep is daarbij te werk gegaan zoals vermeld in voetnoot 23 van het IPW 2019, en wel als volgt "*Het gaat er hierbij om globaal een orde van grootte te duiden, de ondergrens is gebaseerd op het onderzoek in Limburg waarbij het daar gevonden percentage van jaarlijks gedode of verwonde schapen is geëxtrapoleerd naar de totale schapenpopulatie in Nederland (ca. 800.000 dieren). Voor de bovengrens is hetzelfde gedaan met de uitkomsten uit het Drents onderzoek*".

10.) Hove & Penning (2012) vroegen Limburgse schapenhouders hoeveel schapen in de tienjaarsperiode van 2002 t/m 2012 werden verwond of gedood door een hond of een vos. Volgens de respondenten -minder dan 10% van alle Limburgse schapenhouders- hadden zij dit decennium te maken met welgeteld 918 gevallen van verwonde of gedode schapen, waarvan 80% een lammetje. Daarvan werden er 280 veroorzaakt door een hond (=30%), 501 door een vos (55%) en in 137 gevallen (15%) bleek de schadeveroorzaker onbekend. Jaarlijks, zo concluderen Hove & Penning vervolgens, vallen gemiddeld 92 schapen in Limburg ten prooi aan een hond of een vos ($918/10=91,8$). Zij stellen dat op een totaal van 18.133 schapen ten tijde van het onderzoek in 2012 derhalve jaarlijks 0,51% van de gehouden schapen aangevallen wordt door een hond of vos ($92/18.133 \times 100=0,51$). Dit percentage is overigens vertekend omdat ten onrechte de gevallen met een onbekende veroorzaker in de berekening zijn meegenomen. Hiervoor gecorrigeerd gaat om 0,43% ($78/18.133 \times 100$).

¹ Hove, T. van den & K. Penning 2012. Predatie op schapen in Limburg door hond of vos. Een nulmeting bij afwezigheid van grote predatoren de wolf en de lynx. Hogeschool HAS Den Bosch.

² Vosmeer, A. & M. Van Beek 2016. De Drentse schapen- en geitenhouderij in beeld: Nulmeting van predatie op schapen en geiten in de provincie Drenthe. Provincie Drenthe. Onderzoek in het kader van de opleiding Diergezondheid en Management.

11.) Het IPW 2019 extrapoleert vervolgens op basis van dit onderzoek de ondergrens van het aantal verwonde of gedode schapen in Nederland. Uitgaande van een totale populatie van 800.000 schapen in heel Nederland stelt het IPW de ondergrens vast op grofweg 4.000 schapen die door honden en vossen worden verwond of gedood ($0,51 \times (800.000/100) = 4.080$).

12.) De resultaten van de Drentse nulmeting in Vosmeer & Verbeek (2016) wijken (sterk) af van voornoemde Limburgse nulmeting. Vosmeer & Verbeek vonden dat 1,61% van alle schapen in Drenthe in 2015 werden verwond of gedood door honden, vossen, kraaien, dassen, één wolf en een substantieel aantal door onbekende oorzaak ($692/42.996 \times 100 = 1,61$). In tabel 1 zijn de resultaten uit het onderzoek samengevat.

Tabel 1 Aantal schapen gewond of gedood in 2015 naar predator volgens Vosmeer & Van Beek 2016, p.26-27 en in % van de populatie per predator.

N=42.996 schapen	Verwond	Gedood	Totaal per predator	
Hond	170	77 (0,18%)	247	0,57%
Vos	32	209 (0,49%)	241	0,56%
Kraai	11	61	72	0,17%
Das	5	9	14	0,03%
Wolf	-	1	1	0,002%
Onbekend	62	55	117	0,27%
Totaal schade	280 (0,65%)	412 (0,96%)	692	1,61%

13.) Het IPW 2019 becijfert de bovengrens op basis van dit Drents onderzoek. Uitgaande van 800.000 schapen in Nederland worden volgens het IPW 2019 jaarlijks maximaal $1,61 \times (800.000/100) = 12.880$ schapen verwond en gedood door honden en vossen. Afgerond 13.000.

Aldus is in het IPW 2019 de onder- en bovengrens bepaald op 4.000 en 13.000 door honden en vossen verwonde en gedode schapen per jaar in Nederland. Anders dan in Jansman e.a. (2021) en in afwijking van IPW 2019 hanteert Jansman in sommige interviews een ondergrens van 5.000 en een bovengrens van 12.000. Naar de reden is het gissen.

Kritische kanttekeningen

14.) Jansman e.a. (2021) hebben de grenzen kritiekloos overgenomen uit het IPW 2019. Zij hebben zowel de ondergrens als de bovengrens te hoog berekend. Dat komt omdat het IPW alle schadegevallen toerekent aan uitsluitend honden en vossen. Zouden alleen honden en vossen meegenomen worden (zie punt 10 hiervoor), dan ligt de ondergrens op $3.440 (0,43 \times (800.000/100))$ schapen per jaar in Nederland. Honden verwonden of doden dan jaarlijks 1.032 (30%) schapen. Vossen doen dat in 1.892 (55%) gevallen.

Het IPW heeft de bovengrens gebaseerd op de Drentse nulmeting (zie tabel 1). Op een totaal van 42.996 schapen in Drenthe zijn 692 schapen zijn aangevallen. Daarvan zijn er 247 het slachtoffer geworden van honden oftewel 0,57% van de populatie. Daarmee komt de

bovengrens voor honden op 4.560 schapen ($0,57 \times 800.00/100$). Vossen nemen 4.480 schapen voor rekening, kraaien 1.360, de wolf 16 en door onbekende oorzaak raken 2.160 schapen verwond of gedood.

15.) De aldus gecorrigeerde berekening zou betekenen dat er jaarlijks in Nederland minimaal 2.824 ($1.032+1.892$) schapen worden verwond of gedood door een hond of een vos. Maximaal zijn er dat 9.040 ($4560+4480$). Hoewel substantiële aantallen, zijn er dat beduidend minder dan genoemd in het IPW. De bewering in NRC Handelsblad dat honden jaarlijks 13.000 schapen doden (zie onder 3 hiervoor) is volstrekt onjuist. Afgaande immers op de gecorrigeerde bovengrens verwonden of doden honden jaarlijks 4.560 schapen. Gelet bovendien op het gegeven dat honden schapen veelal verwonden (door opjagen), en vossen juist schapen doden (zie tabel 1), dan blijkt dat honden jaarlijks 1.440 schapen doden ($0,18 \times 800.000/100$). Dat is een factor 10 minder dan genoemd in NRC Handelsblad. De ongemakkelijke waarheid zou dan zijn, dat niet honden maar vossen de meeste schapen doden! Dat zijn er maar liefst 3.920 ($0,49 \times 800.000/100$). Bijna drie keer zoveel.

16.) Uit het voorgaande volgt dat sprake is van een onjuiste extrapolatie in het IPW 2019 en in de recente Wagenings wolvenstudie van Jansman e.a. De achterliggende "berekening" klopt niet. Daarnaast vertonen beide onderliggende nulmetingen zodanige methodologische gebreken dat de uitkomsten feitelijk ongeschikt zijn om er extrapolaties op te baseren. Enkele fundamentele kritiekpunten:

a) De uitkomsten in beide nulmetingen zijn dusdanig verschillend, dat bij degenen die er een extrapolatie op baseren twijfel zou moeten rijzen over de vergelijkbaarheid ervan. Zo vallen in de gehele tienjaarsperiode in Limburg tussen 2002 en 2012 slechts een fractie meer schapen (918) ten prooi aan een (roof)dier dan alleen in het jaar 2015 in Drenthe (692). Voorts blijken de Limburgse en Drentse vossen aanmerkelijk te verschillen. In vergelijking met honden, doden Limburgse vossen dubbel zoveel schapen. In Drenthe is er nauwelijks verschil tussen vossen en honden.

b) De Limburgse nulmeting beschrijft de situatie tussen 2002 en 2012. Dat is erg lang geleden. Bovendien is de meting niet bepaald representatief voor alle schapenhouders in Limburg. De Drentse nulmeting daarentegen gaat over de jaren 2013 t/m 2015. Beide periodes zijn niet zonder meer vergelijkbaar.

c) De meetmethode is in beide onderzoeken subjectief. Schapenhouders moesten zelf aangeven hoeveel schapen er verwond dan wel gedood werden in de voorbije periode en welk (roof)dier daarvoor verantwoordelijk was. Hoe onbetrouwbaar deze meetmethode is, blijkt bijvoorbeeld uit de Drentse nulmeting waar niet alleen de verwonde en gedode schapen uit 2015 zijn geteld maar ook die over de periode 2013 tot en met 2015. Opmerkelijk is dat in 2015 in totaal 692 schapen zijn verwond of gedood (zie tabel 1) en dat er in de drie jaren van 2013 tot en met 2015 verhoudingsgewijs 'slechts' 1.127 schapen zijn verwond (417) dan wel

gedood (696). Over drie jaar zou een aantal van ongeveer 2.100 worden verwacht³. Vosmeer & Van Beek wijten deze anomalie aan het feit dat respondenten de schade aan schapen zelf vanuit hun herinnering moesten aangeven. Mogelijk konden ze zich wel de gevallen uit 2015 herinneren maar niet die uit 2013 en 2014 (p.36). De onderzoekers trekken de validiteit van het onderzoek temeer in twijfel omdat het hen merkwaardig voorkomt dat kraaien procentueel net zoveel schapen zouden doden als honden (p.37).

d) In z'n algemeenheid zijn extrapolaties vanwege een hoog hypothetisch gehalte minder geschikt om er stevige uitspraken op te baseren, temeer niet als tegelijk ook ongemakkelijke waarheden niet benoemd worden (bijvoorbeeld het gedrag van vossen, of oude bevindingen als recente waarden rapporteren).

Extrapolatie a contrario: een boude stelling?

17.) De denktrant van het IPW 2019 en van Jansman e.a. (2021) volgend, kan evenzeer de positie worden verdedigd dat wolven beduidend veel gevaarlijker zijn voor schapen dan honden en vossen en bovendien dat vossen op hun beurt veel dodelijker zijn voor schapen dan honden. Eén wolf veroorzaakt zelfs net zoveel schade aan schapen als 6.250 honden. De onderbouwing is als volgt:

18.) In 2020 worden volgens het CBS (landbouwtelling) 891.471 schapen gehouden. Het aantal honden in dat jaar bedraagt circa 1,9 miljoen volgens de Koninklijke Hondenbescherming 2020 (bericht van 26/08/21). In dat jaar zouden in Nederland ongeveer 120.000 tot 140.000 vossen leven, gemakshalve gemiddeld 130.000 (bron onbekend).

Het is enigszins onduidelijk hoeveel wolven er op dat moment in Nederland leefden. Jansman e.a. stellen dat er op basis van DNA tussen 2015 en 2020 minimaal tien individuen werden geteld (p. 65). Anderzijds maakt de studie melding van 28 verschillende wolven die in Nederland zijn gespot en waarvan er nog zeven zeker in Nederland zijn. Van vier wolven is niet bekend of zij nog in Nederland zijn. Vast staat wel dat 295 schapen in 2020 zijn gedood door een wolf (Jansman e.a., 2021, p.40). Gemakshalve rekenen we hier met een hoog aantal van 20 wolven in 2020.

19.) Gaan we uit van de gecorrigeerde bovengrens (zie punt 15) dan verwonden en/of doden 1.900.000 honden 4.560 schapen. Omgerekend is dat 0,0024 schaap per hond ($4.560/1.900.000$).

Anders gezegd: er zijn 10.000 honden nodig om 24 schapen te verwonden of te doden.

20.) Uitgaande van gemiddeld 130.000 vossen verwonden en/of doden zij jaarlijks 4.480 schapen. Elke vos verwondt of doodt derhalve 0,035 schaap ($4480/130.000$), oftewel zijn er duizend vossen nodig om 35 schapen te doden of te verwonden.

³ De onderzoekers maken op p.30 overigens een telfout door te rekenen met een totaal van 940 ipv 1127 gewonde en gedode schapen over de periode 2013 tot en met 2015. Dus in drie jaar zouden er slechts 246 schapen meer zijn gedood dan alleen in het jaar 2015.

21.) Zoals Jansman e.a. stellen, hebben grofweg 20 wolven 295 schapen gedood in 2020. Bij deze hoge schattingen van het aantal wolven zijn dat afgerond 15 schapen per wolf (295/20).

Samenvattend

22.) Eén wolf doodt jaarlijks gemiddeld 15 schapen. Daar zijn 429 vossen voor nodig (15/0,035) of 6.250 honden (15/0,0024) waarbij moet worden opgemerkt dat honden veelal schapen verwonden, niet doden.

Hoewel het bij een deel van het grote publiek niet vreemd zal voorkomen, is het in het huidige tijdsgewricht onwaarschijnlijk dat veel media-aandacht zal uitgaan naar het feit dat wolven 6.250 keer meer schapen doden dan honden. Evenmin aan het feit dat vossen ook tot de grote rovers gerekend moeten worden. Maar mogelijk kan het op handen zijnde IPW 2022 een wat genuanceerder beeld schetsen van onze trouwe viervoeter.

Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe, februari 2022